

Prenova Plavčeve hiše v Železnikih v letih 1994–2009

Jure Rejec

Razmišljanje o prenovi Plavčeve hiše, takrat muzejske zbirke Muzejskega društva Železniki, sega v začetek devetdesetih let prejšnjega stoletja. V sodelovanju s Pododborom Železniki Odbora za prenavo starih mestnih in vaških jeder bivše občine Škofja Loka in vzpodbudeni z uspešno prenavo starega mestnega jedra Škofje Loke smo prvič upali na glas povedati svoje želje. Muzejsko društvo je samo pričelo zbirati denar za idejni projekt prenove. Ta naj bi bil osnova za iskanje sredstev tudi na Ministrstvu za kulturo. Glavni argument, s katerim smo prepričevali sponzorje projekta in možne sofinancerje prenove, je bil, da bomo prenavljali "živo in odprto" stavbo, ki bo omogočila občanom ogled uspešnosti prenove stare stavbe in tako vzpodbujala razmišljanja o prenovi privatnih objektov na območju starega mestnega jedra Železnikov.

V povezavi s spomeniškim varstvom sta Jernej Hudolin in Jure Rejec pripravila osnove za naročilo idejnega projekta: izmera stavbe, možnosti etapne obnove. Muzejsko društvo pa je pričelo zbirati denar za naročilo projekta. Z Ministrstva za kulturo so namreč prihajale informacije, da je mnogo lažje priti v sofinanciranje z že pripravljenimi načrti.

1994

Z nastankom Občine Železniki so se prošnje Muzejskega društva za sofinanciranje prenove seveda prenesle na domačo občino. Tako je ta objavila razpis za izdelavo idejnega projekta prenove ter ga pridobila v juliju 1994.

1995, 1996, 1997

V letu 1995 sredstev z občine nismo uspeli pridobiti, saj je prioriteto imela gradnja vrtca. Smo pa v tem letu vseeno naredili velik korak naprej. Na Občini Železniki smo ustanovili gradbeni odbor za prenovo Plavčeve hiše, v katerem so sodelovali: župan Alojz Čufar, Jernej Hudolin, Anton Tavčar, Jože Mohorič (Železniki), Jože Mohorič (Studeno) in Jure Rejec. S pomočjo g. Jerneja Hudolina nam je uspelo v Muzej pripeljati takratnega sekretarja na Ministrstvu za kulturo g. Silvestra Gabrščka, ki si je z zanimanjem ogledal stari del Železnikov, plavž ter muzej. Potrdil je našo pravilno odločitev za prenovo "žive in odprte" stavbe ter županu obljubil polovično financiranje izvedbenega projekta in sofinanciranje prenove, če se bo občina na razpis prijavila. Župan g. Čufar je za pripravo dokumentacije zadolžil g. Hudolina in g. Rejca. V oktobru 1996 smo tako z razpisom pridobili izvedbeni projekt (PGD - ELEA iC, d. o. o., Dunajska cesta 21, Ljubljana) in jeseni leta 1997 pričeli s prenovo. V samem začetku je tudi društvo vložilo v prenovo 1 mio. SIT sredstev, ki jih je prej načrtno zbiralo za naročilo idejnega projekta.

V letu 1997 smo tako opravili nekaj pripravljanih del za prenovo, na dvorišču vkopali cisterno za kurilno olje ter uredili novo kurilnico.

Prenovo muzejske stavbe v nadaljevanju navažam v skrajšanem, bolj tehničnem stilu, saj bi natančno popisovanje del zahtevalo preveč prostora, posamezne tehnične operacije pa bi se ves čas ponavljale.

Del opisa je povzet po zapisu z naslovom Poročilo o poteku obnove Plavčeve hiše v Železnikih, 1994–2009, avtorice Damjane Pediček Terseglav, univ. dipl. etnologinje, konservatorske svetovalke Zavoda za varstvo kulturne in naravne dediščine, OE Ljubljana, ki je vsa ta leta bdela nad prenovo muzejske stavbe.

1998

Vzpostavil se je historični izgled glavne fasade ter prehodov v pritličju. Okenske odprtine so se rekonstruirale po vzorcu iz nadstropij, izdelali so se trije novi kamniti okenski okvirji, glavni portal se je lociral na prvotno mesto, v os veže v notranjosti. Ker zelenega tufa ni bilo mogoče dobiti, so se okvirji in portal izdelali iz penobetona v sorodni barvi. Lese-ni deli – stavbno pohištvo je bilo izdelano po vzoru ohranjenih oken iz prvega in drugega nadstropja. Predelna stena na stopnišče je bila porušena. Stopnice v nadstropje so bile sanirane – fugirane in peskane – ohranil se je celoten historični element stopnišča. Dela je izvajal SGP Tehnik s kooperanti. Kamnoseška dela je izvedlo podjetje Marmor Hottavlje.

1999

Nadaljevala se je obnova pritličja. Odstranjeni so bili tlaki in stari podi, izvedena hidro- in termoizolacija in položen je bil ročno izdelan opečni tlakovec. Napeljana sta bila nova električna napeljava in centralno ogrevanje. Vse napeljave so skrite in ne motijo historičnega izgleda prostorov – radiatorji so skriti v parapetih oken. V pritličju je bilo zamenjano vse stavbno pohištvo – vzorce za vrata smo našli v ohranjenem stavbnem pohištvu nadstropja, prav tako pokrivno zelenkasto barvo. Prenovljeni del je bil beljen z apneno barvo. Star lesen strop v glavnem prostoru je bil prekrit s sekundarnim, ki se je odstranil, pod njim se je restavriral originalni

profilirani tramovni strop. Zaradi funkcionalnosti in namembnosti prostorov se je izvedlo odprtje stene med večnamenskim prostorom in vigenjcem, ki se je zasteklilo.

2000

Menjava strešne kritine južnega dela glavne stavbe – odstranitev in odvoz stare strešne kritine ter strešnih letev, popravilo špirovcev, pokritje s sekundarno kritino, letvanje, pokrivanje strehe z grafitno sivim koničasto rezanim bobrovcem Tondach, vsa kleparska dela izvedena v bakru. Pokrila se je samo polovica (cestna stran) strehe. Streha se je po izgledu in barvi približala izgledu sosednjih hiš, kritih s skriljem (ki ga žal ni mogoče več dobiti). Izvajalec del: Jan Lotrič, s. p., Stavbno kleparstvo in krovstvo, Železniki.

2001

Druga faza ureditve pritličja – dva prostora (v dvoriščnem traktu) – odstranitev vseh starih tlakov, izvedba novih prebojev v stenah zaradi vzpostavitve krožnega ogleda. Vezni prostor je bilo treba poglobiti (različne višine obeh prostorov – namesto predvidenih dveh stopnic se je izvedla poglobitev) in podbetonirati stene, zamenjalo se je stavbno pohištvo, električna napeljava, ureditev centralnega ogrevanja, ki je talno, da radiatorji ne kazijo izgleda obokanih prostorov. V obeh prostorih je bil omet v celoti odbit in zamenjan s sušilnim ometom. Položen je bil tlak z opečnimi tlakovci kot v ostalih prostorih. Zadnji prostor pritličja ostaja neizveden. Potekala je tudi ureditev sanitarij za obiskovalce v pomožnem objektu (pod galerijo). Zamenjani so bili tlaki, električna in vodovodna napeljava, ogrevanje ter ureditev dveh ločenih sanitarij.

Leta 2001 je bil na Občini Železniki izdelan investicijski program prenove Plavčeve hiše – muzeja v Železnikih. Februarja tega leta ga je potrdil tudi

občinski svet. Takrat je prenehal delovati gradbeni odbor za prenovo Plavčeve hiše, vse njegove zadolžitve pa je prevzela občinska uprava. Zaradi sprememb pri sofinanciranju kulturnih spomenikov s strani Ministrstva za kulturo je bil investicijski program v septembru leta 2002 še enkrat dopolnjen. Takrat je pretežni del financiranja prenove prevzela Občina Železniki.

2002

V septembru in oktobru je potekalo nadaljevanje prenove z menjavo strešne kritine pomožnega objekta (kurilnica, sanitarije, galerija) ter strešne kritine druge polovice muzejske stavbe – severnega trakta. Odstranjena je bila stara kritina bobrovec, zamenjanih je bilo nekaj poškodovanih špirovcev, celotno ostršeje je bilo na novo poletvano in prekrito z grafitno sivim koničasto rezanim bobrovcem Tondach, vsa kleparska dela izvedena v bakru. Tesarska in kleparska dela je ponovno izvajal Jan Lotrič, s. p., Stavbno kleparstvo in krovstvo.

2003

Prva faza ureditve prvega nadstropja (veža, razstavni prostori zbirke žagarstva in prostor interne knjižnice in arhiva). Prenova nadstropja se je razdelila v dve fazi, od katerih je vsaka obsegala polovico kvadrature. Iz veže je bil odstranjen star skrilasti tlak in nasutje nad velbi (oboki), kjer so se stiki kamnov zalili s cementno malto, namesto nasutja pa se je uporabil penobeton. Čez obok je bila postavljena razbremenilna vezna betonska plošča, sidrana v vse stene. Na ploščo so se ponovno položile očiščene stare skrilaste plošče v porfido tehniki.

V prostoru nekdanje zbirke žagarstva se je lesen strop med pritličjem in nadstropjem s posebnimi sidri pritrdil na novo betonsko razbremenilno ploščo, vezano v stene. V prostoru je bil odstranjen ves stenski omet, pri čemer sta se pokazali

dve stenski zidni niši, ki smo ju ohranili. Namesto prejšnjih lesenih podnic se je položil hrastov parket. Tudi v prostoru knjižnice je bil odstranjen stari pod, prav tako nasutje, preko saniranih obokov se je položila betonska plošča in na njo je bil položen ladijski pod. Vsi trije prostori so bili dodatno statično sanirani z injektiranjem. Vsi kamniti okenski okvirji in notranji portali iz tufa so bili s peskanjem očiščeni. Zamenjano je bilo stavbno pohištvo, vsa električna napeljava in svetila, v nadstropje je bilo napeljavano centralno ogrevanje z razvodom cevi pod tlakom.

2004

Druga faza ureditve prvega nadstropja (dva razstavna prostora sodarstva in skrilja). V obeh prostorih je bil odstranjen dotrajan lesen pod, pod katerim so se oboki sanirali na že znani način. Prav tako se je izvedla betonska plošča, uredila nova električna napeljava in centralno ogrevanje, odstranjen je bil stenski omet na mestih, kjer je odstopal. Kamniti okenski okvirji so bili očiščeni. V obeh prostorih so se položile nove široke lesene podnice. Dela je izvajalo podjetje SGP Tehnik, d. d., Škofja Loka s kooperanti.

2005

Prenova treh prostorov drugega nadstropja (zgornja veža in dva prostora): odstranjen je bil star pod, nasutje do obokov. Stiki kamnov v obokih so bili očiščeni in politi s cementno malto. Namesto nasutja se je uporabil penobeton. Na to podlago je bila izvedena razbremenilna betonska plošča, armirana in sidrana v stene. Zamenjana je bila električna napeljava, centralno ogrevanje, odstranjen star omet, kjer je odstopal. V enem prostoru je bil nameščen lesen pod, tlak v veži je bil izveden z imitacijo skrilja v porfido tehniki, lesen pod v enem prostoru se je ohranil, ker ni bilo potrebe po zamenjavi. Zamenja-

na so bila okna in notranje stavbno pohištvo v enaki obliki in barvi kot v ostalem objektu. Dela je izvajal SGP Tehnik s kooperanti.

2006

Druga faza ureditve drugega nadstropja – preostala dva prostora (zbirka Društva in spominska soba Franceta Koblarja). Sanacija obokov je potekala kot v prejšnjih fazah. Nad lesenima stropoma v teh dveh prostorih se je izvedla samonosilna betonska plošča, s spodnje strani pa je bil na star lesen, ometan strop nameščen nov iz mavčnih plošč. Zamenjana je bila električna napeljava, urejeno ogrevanje, v vseh prostorih je bil po injektiranju izveden nov omet in nameščen nov ladijski pod. Zamenjano je bilo stavbno pohištvo. Železne mreže na oknih so bile očiščene in zaščitene ter vrnjene na prvotno mesto. Dela je izvedel Spekter Kranj, d. o. o., s kooperanti.

2007

Izvedena naj bi bila prva faza prenove fasade – cestni in čelni del. Odbil se je zgornji sloj ometa (špric, izveden pred 80 leti), izvedlo se je restavratsko sondiranje na dveh fasadah, ki ga je opravil restavrador Klavdij Zalar. Na cestni fasadi je bila odkrita poslikava v zeleno-opečnati kombinaciji na belem beležu. Sestavljena je iz šivanih robov s horizontalnim pasom nad okni v drugem nadstropju, poslikave oboka fasadnega pomola, opečnatih krogov nad okni ter sonca nad balkonskimi vrati. Sočasen je tudi napis – poslikava z letnico pod balkonom. Sledi šivanih robov so bile najdene tudi na zadnjem vogalu stranske fasade.

Pričelo se je z injektiranjem pritličja, ki v prejšnjih obnovitvenih fazah ni bilo izvedeno. Na notranjih stenah sta bili odkriti dve veliki zidni niši, ki smo ju tudi prezentirali. Dela so bila prekinjena zaradi katastrofalne poplave v septembru. Poško-

dovani so bili celotno pritličje in zbirke. Ker je bilo treba izprazniti celotno pritličje, se je pojavila priložnost injektiranja tudi notranjih nosilnih sten. Vsi prostori pritličja so bili tudi na novo prebeljeni, tlaki delno brušeni in na novo premazani z zaščitnimi sredstvi. Dela je izvedel Spekter Kranj, d. o. o., s podizvajalci.

2008

Nadaljevanje del na fasadi: odstranil se je omet do kamnite osnove na cestni in čelni fasadi, izvedel grobi omet s predpisanim hidrofobnim ometom brez cementa in zaključni zalikani nanos finega ometa. Električni in telefonski kabel sta bila vgrajena podometno, vidne so ostale kovinske vezi. Medtem se je izvedlo tudi sondiranje dvoriščnih fasad, ki je potrdilo domneve, da je bil nekoč na tej fasadi zidan balkon, oz. zunanji pokriti arkadni hodnik z obokanim stropom, ki je izhajal iz sedanje stene proti vzhodu. Fragmentarno je še ohranjen kot med steno in obokom, oz. baza oboka. Kamniti stebriči, ki so se ob sondiranju pokazali v steni, so bili vzdani naknadno, oz. uporabljeni kot gradbeni material pri eni od faz prenov. Odločili smo se prezentirati le ohranjene kamnite baze obokov (nad kamnitimi okenskimi okvirji v prvem nadstropju dvoriščne fasade) kot dokument nekdanje oblike obokanih arkadnih hodnikov. Po sondiranju je bil tudi na dvoriščnih fasadah izveden grob omet brez zaključnega sloja. Izvedeno je bilo čiščenje podstrešja in priprava na izdelavo razbremenilne plošče na podstrešju, ki bo omogočila izrabo mansarde. Porušene so bile stare stopnice za dostop do prvega nadstropja na dvorišču ter vzpostavljene nove po prečni steni z novim vhodom. S tem je omogočena izgradnja novega lesenega ganka v prvem nadstropju dvoriščne fasade. Delno je že bila izvedena sanacija kamnitih elementov fasade, nekateri kovinski deli (balkonska ograja, kovana polkna) so bili odpeljani na restavriranje. Dela je izvedel Spekter Kranj, d. o. o., s podizvajalci.

2009

Zaključna dela na vseh fasadah so se pričela avgusta in zaključila konec oktobra. Na dvoriščnih fasadah se je izvedel fin – zaglajen omet z zidarsko žlico kot na cestni fasadi, cestna in čelna fasada sta bili prebrušeni in barvani z apneno ubito belo barvo (talni zidec pa z za odtonek temnejšo barvo). Namestila se je nova pohodna profilirana balkonska plošča v drugem nadstropju cestne fasade, kamnite konzole (nosilci) iz tufa pod ploščo so se le obnovile z domodelacijo in utrjevanjem, pritrdila se je restavrirana kovana balkonska ograja. Restavratorji Restavratorskega centra so sanirali in hidrofobno zaščitili vse kamnite okenske okvirje na celotnem objektu (večje luknje so zapolnili z mešanico mivke in apna in te plombe nato retuširali). Izvedla se je dekorativna fasadna poslikava šivanih robov, krogov in zvezdic nad okni, sonca nad balkonskimi vrati in napis z letnico pod balkonom ter obokov fasadnega pomola. Na okna v pritličju so se namestile novo izdelane kovane okenske mreže, izdelane po vzoru obstoječih na dvoriščni fasadi, in kovane polknice na okna v pritličju in v drugem nadstropju, izdelane po vzoru obstoječih v prvem nadstropju, ki so se restavrirale. Zaradi varnosti smo se odločili tudi za namestitev kovanih vrat na glavni vhod in za dvoje varnostnih mrež na pomožnih vhodih na dvorišču. Na dvoriščni fasadi se je izvedel nov lesen gank v prvem nadstropju, v drugem nadstropju so se ohranile lesene konzole, vse ostalo je bilo izvedeno na novo iz hrastovega lesa. Poslikava šivanih robov se je izvedla tudi na dveh vogalih dvoriščne fasade. Gradbena dela je izvedel Spekter Kranj, d. o. o. (podizvajalci: črkoslikarska dela: Starc, restavratorska dela – kamen: podizvajalci RC Ljubljana, restavriranje in rekonstrukcija kovanih elementov: Kovaštvo Andrej Gladek ml., s. p., tesarska dela: Preles, d. o. o., lesno podjetje).

Vsakoletnim gradbenim posegom na stavbi muzeja je seveda sledilo tudi postavljanje novih in osvežitev starih zbirk muzeja. Zaposleni v muzeju smo skupaj s prostovoljci Muzejskega društva Želez-

niki prenovili vse makete, restavrirali nešteto predmetov, jih zaščitili pred vlago in korozijo, na novo popisali in označili in jih na koncu prezentirali v novih, za vsak prostor posebej po meri izdelanih vitrinah, na stojalih in panojih. Vso opremo zbirk ter ves potreben material za premaze in prezentacijo je naročilo, nabavilo in plačalo Muzejsko društvo Železniki iz sredstev, ki jih zbere z vstopnino ter s

sponzorskimi in donatorskimi prispevki podjetij iz Železnikov in nešteti posameznikov. Vsem oplešavam stavbe so torej sledile tudi muzejske zbirke, ki danes v zračnih in toplih prostorih Plavčeve hiše pripovedujejo zgodbo nešteti rodov rudarjev, talilcev, kovačev, sodarjev, žagarjev, čipkaric, naših pomembnih rojakov, naših prednikov ..., zgodbo naših korenin.

Iz slikovnega arhiva - prenova muzejske stavbe.

Statična sanacija stavbe je odpravila tudi nekatere resnejše probleme.

Izgled fasade
smo vrnili v
leto 1710.

Podoba muzejske stavbe skozi različna obdobja.

Foto: arhiv Muzeja Železniki